

Nagy László

Az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének születésnapja¹

A NATO egész története az alkalmazkodás, az adaptálódás története. A hidegháború időszakában az európai tagállamok alkalmazkodtak az amerikai stratégiai elképzelésekhez, a hidegháború befejeződése óta a Szövetség adaptálódik a megváltozott nemzetközi környezethez. A folyamat szemléletesen mutatható be a NATO-statégiák tartalmán keresztül.

2014 az évfordulók éve (Dózsa György felkelésének 500., Zrínyi Miklós költő és hadvezér téli hadjáratának – és halálának – 350., az első világháború kitörésének 100., a NATO megalakulásának 65., tagságunk 15., európai uniós tagságunk 10. évfordulója). A sok kerek vagy majdnem kerek jubileum közül jelen cikkben a NATO létezésének 65 évét kívánom áttekinteni.

Már a Szövetség létrejötte is példázta a későbbi alapító tagok alkalmazkodási képességét a második világháború után kialakult helyzethez, a megváltozott körülményekhez. Miután a Szovjetunió háborús (kényszer-)szövetségesből gyors ütemben vált veszélyes ellenséggé, miután a nyugat-európai országok konstatálták, hogy önmagukban együtt sem képesek szembeállni egy vélelmezett szovjet támadással, miután az Egyesült Államok nem kívánta megismételni korábbi hibásnak bizonyult lépését a csapattípusú Európából, törvényszerűnek tekinthetjük az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének létrehozását.

A nyugat-európai országok tisztában voltak azzal, hogy az erőviszonyok lényegi megváltoztatásához szükségük van az Egyesült Államok bekapcsolására a biztonsági-védelmi struktúrába, Washington intézményes elkötelezettségére a nyugat-európai országok megvédését illetően. Tárgyalásokat kezdeményeztek tehát az észak-amerikai államokkal. A tárgyalások eredménye a Washingtoni Szerződés aláírása 1949. április 4-én.

A NATO alapító tagjai: Belgium, Dánia, Egyesült Államok, Franciaország, Hollandia, Izland, Kanada, Luxemburg, Nagy-Britannia, Norvégia, Olaszország,

¹ Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (North Atlantic Treaty Organisation, azaz NATO) még más neven is szerepel a szakirodalomban: NATO, Észak-atlanti Szövetség, Atlanti Szövetség illetve Szövetség.

Portugália (két észak-amerikai és tíz európai állam).² Bővítési lépések: 1952: Görögország, Törökország; 1955: Német Szövetségi Köztársaság; 1982: Spanyolország; 1999: Csehország, Lengyelország, Magyarország; 2004: Bulgária, Észtország, Lettország, Litvánia, Románia, Szlovákia, Szlovénia; 2009: Horvátország és Albánia.

Meg kell jegyeznünk, hogy a Szövetség a fentiekén kívül még egy alkalommal kibővült, legalábbis területileg: 1990-ben, a német újraegyesítés alkalmából. Éppen a NATO szempontjából értelmezhető leginkább, mennyire nem szimmetrikus lépés volt a német újraegyesítés, hiszen a Német Demokratikus Köztársaság (a Varsói Szerződés egyik tagja) egyszerűen beolvadt egy NATO-országba, megnövelve ezzel a Szövetség felelősségi övezetét. Természetesen ez alkalommal nem beszélhetünk klasszikus kibővítésről, minthogy nem változott a tagországok létszáma.

Visszatérve a „fiatal” NATO-hoz, a hidegháború első szakaszában a Szövetség európai tagállamai alkalmazkodtak az Egyesült Államokhoz, mindenképp a hivatalos stratégiai elképzelések vonatkozásában. Az ötvenes évek közepéig mind az amerikai, mind a szövetségi stratégiák egy hagyományos (vagyis tömegpusztító fegyverek bevetése nélkül megvívott) összeütközésre készültek a Szovjetunióval. Amikor Washington elfogadta első nukleáris stratégiáját, a *tömeges megtorlást*, a NATO 1954-ben gyakorlatilag változtatás és kritika nélkül átvette azt.³

Hasonlóan változtatás nélkül adaptálta a Szövetség 1967-ben az Egyesült Államok második nukleáris stratégiáját, a *rugalmas reagálást* is.⁴ Viszont a harmadik amerikai atomstratégia, a *reális elrettentés* átvételét az európai tagállamok nem látták indokoltnak, éppen mert tudomásul vették az európai és az amerikai sajátosságok különbözőségét, alkalmazkodtak az európai realitásokhoz.⁵ Az Észak-atlanti Szövetség hivatalos stratégiája egészen 1991-ig a rugalmas reagálás maradt. Időközben pedig a taglétszám 16-ra emelkedett.

1967 azonban nemcsak a stratégiaváltás éve. Ez év decemberében az Észak-atlanti Tanács elfogadta a Harmel-jelentést, újabb bizonyítékaként a rugalmas alkalmazkodóképességnek.⁶

A Harmel-jelentés elfogadása lényegében az enyhülés irányába mutató gesztus volt, amely megállapította, hogy a Varsói Szerződéssel nem kizárólag a katonai konfrontáció „nyelvén” kell és lehet „beszélni”, hanem a diplomáciai csatornák és a

2 Érdekességként megemlíthető, hogy az előkészítő tárgyalásokba bevonták Svédországot is, amelynek tehát lett volna esélye a bekerülésre a NATO alapító tagjai közé. Svédország azonban végül a semlegességet és a skandináv együttműködést választotta.

3 A tömeges megtorlás (mass retaliation) 1953-tól vált az Egyesült Államok hivatalos stratégiájává, a NATO pedig 1954-ben fogadta el, vette át. (Lásd többek között Hajma Lajos: Stratégiai célok – katonai doktrínák. Kossuth Könyvkiadó, 1982)

4 A rugalmas reagálás (flexible respons) elfogadásának évszámai: 1961 és 1967. A váltás alapvető oka az interkontinentális ballisztikus rakéták megjelenése a Szovjetunió fegyvertárában 1957-től kezdődően.

5 Az Egyesült Államokban 1971-től lépett érvénybe a reális elrettentés (real deterrence).

6 Az Észak-atlanti Tanács (North Atlantic Council – NAC) a Szövetség legmagasabb politikai döntéshozó szerve, amelyben a tagállamokat az állandó képviselők (nagykövetek) képviselik. (A nemhivatalos elnevezése esetenként Atlanti Tanács, esetenként szimplán „a Tanács”). Kétszer egy évben külügyminiszteri szinten ülésezik, a kivételesen fontos döntések alkalmával pedig az állam- és kormányfők szintjén. (Lásd többek között a NATO évkönyveket.) 1967 decemberében a Harmel, belga külügyminiszter vezette bizottság a jelentését a csúcshintzen ülésező Tanács elé terjesztette.

politikai kompromisszumok révén is. A Nyugat részéről ez a lépés tekinthető a későbbi Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet létrejöttéhez vezető út kezdetének.⁷

Mint a korábbi felsorolásból, a csatlakozási évszámokból is látható, a háborús ellenség, a Német Szövetségi Köztársaság a NATO-ba történő belépéséhez egy évtizedre volt szükség. Ennyi idő kellett ahhoz, hogy a megszálló csapatok átminősíthetők legyenek együttműködő, szövetséges erőkké. Érdekes hasonlóság, hogy a Varsói Szerződés volt tagállamainak, Lengyel- és Magyarországnak valamint a Csehszlovákiából önállósult Csehországnak szintén egy szűk évtizedre volt szükségük, hogy nyilvánvaló ellenségből szövetségessé váljanak.

Mert az ma már egyértelmű, hogy az újra-önállósult térségbeli államok számára az egyetlen logikus, racionális biztonsági opció a kapcsolódás volt a nyugati integrációs szervezetekhez, ezen belül az Észak-atlanti Szövetséghez. Tulajdonképpen ez már a rendszerváltást követő első években, sőt rögtön a szuverenitás visszanyerése után nyilvánvaló volt, csak éppen hiányzott az azonnali „fogadókészség”.

A rendszerváltás, a Varsói Szerződés megszűnése, a Szovjetunió széthullása, elsősorban mindezen eseményláncolat gyorsasága ugyanis váratlanul érte a nyugati politikai és katonai elemzőket, szakértőket. Éppen ezért időre volt szükségük, hogy az eseményeket „megemésszék”, a következtetéseket levonják és az elképzeléseket kialakítsák.

Másrészt a fogadókészség hiánya igazán csak a tényleges, „teljesjogú” NATO-tagságra, a Szövetségbe való meghívásra igaz. Ha el is fogadjuk, hogy a keleti tömb felbomlásának sebessége váratlanul érte a nyugati szakértőket, azt igazán nem mondhatjuk, hogy a döntéshozók késlekedtek volna a reagálással. Az alábbiakban ennek az alkalmazkodóképességnek néhány példáját kívánom felvillantani.

1990 nyarán Londonban tanácskoztak a NATO állam- és kormányfői, csúcsszinten ülésezett az Észak-atlanti Tanács. Erről a csúcstalálkozóról kiadtak egy nagyon előrelátó, ugyanakkor nagyon merész nyilatkozatot, egy felhívást a VSZ tagállamaihoz, amelyben „baráti kezet nyújtottak” ezen államoknak, kifejezték készségüket az együttműködésre (Londoni Nyilatkozat). Mi sem bizonyítja jobban a Szövetség helyzetfelismerő képességét, mint ez a felhívás, hiszen a megfogalmazás időpontjában még egyáltalán nem volt egyértelmű, hogy hová vezet a rendszerváltás folyamata a szocialista országokban, még létezett a Varsói Szerződés és a Szovjetunió, még nem történt meg a német újraegyesítés, még nem ért igazán véget a hidegháború.

Az idő rövidesen bebizonyította az Észak-atlanti Szövetség nagyvonalú gesztusának helyességét.

* * *

7 Az út másik felét a Varsói Szerződés tette meg az 1969-es Budapesti Felhívással. A két félút eredményeképpen 1971-ben Helsinkiben konzultációk kezdődtek minden európai és a két észak-amerikai állam képviselői között, majd 1975-ben a 35 állam vezetői ugyanitt aláírták a Helsinki Záróokmányt, az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ, angolul Conference on Security and Cooperation in Europe – CSCE) alapító okiratát.

Viszont 1991-ben a NATO kritikus döntés elé került, mivel – a Varsói Szerződés megszűnésével, illetve kevéssel később a Szovjetunió felbomlásával – egycsapásra ellenség nélkül maradt. Komoly formában felmerült a Szövetség feleslegessé válásának, ezzel együtt megszüntetésének gondolata. Az új helyzetre újszerű választ kellett adni, ezt diktálta az alkalmazkodás kényszere.

1991 novemberében a római csúcstalálkozón elfogadták a NATO első olyan stratégiai koncepcióját, amely nem az amerikai stratégiai elképzelések egyszerű adaptálását jelentette, hanem az ekkor már 16 tagállam (14 európai és 2 észak-amerikai ország) közös stratégiai elképzeléseinek kidolgozását.

Ha az új, megváltozott körülményekhez való alkalmazkodás szempontjából vizsgálom a dokumentumot, akkor a római stratégiai koncepciónak van néhány szembeeszkő sajátossága. Mindenekelőtt egy politikai jellegű összefüggést említene, amelynek azonban messzire ható katonai vonatkozásai is vannak.

A hidegháború időszakában a Szövetség lényegi tevékenységi körét két alapvető pillér alkotta: a *kollektív védelem*, illetve az arra való felkészülés és a *tagállamok közötti sokoldalú együttműködés* (a stratégiai tervezéstől a közös gyakorlatokon keresztül a hadiipari kooperációig). 1991-ben a stratégiai koncepció kibővítette a tevékenységet egy harmadik pillérrel, a *partnerséggel* a volt szembenálló féllel, a keleti tömb országaival. Ezen partnerség „jelképeként” hozták létre az Észak-atlanti Együttműködési Tanácsot (North Atlantic Cooperation Council – NACC), mint konzultációs fórumot.

Ami a Szövetség konkrét rendeltetését és az ebből származó feladatokat illeti, a római koncepció a kollektív védelemmel egyenértékű feladatokat megfogalmazta a válságkezelést. Minthogy pedig a feltételezett – és kiszáratva be is következett – válságok jellemzően nem a NATO-tagországok területén, hanem a Szövetség felelősségi körzetén kívül, annak peremvidékén törhetnek ki, a stratégiai koncepcióban meghatározott válságkezelési feladat egyértelműen magával hozta a Szövetség területi felelősségének kiterjesztését, a „területen kívüli” akciók, missziók felvállalását.⁸

A NATO – a stratégiai koncepció megvalósítása közben – viharos fejlődésen ment át a kilencvenes években. Fontos lépcsőfoka ennek a fejlődésnek az 1992-ben hozott határozat, miszerint a Szövetség felajánlja az ENSZ-nek, hogy saját eszközeivel és saját eljárás módjának megfelelően hajlandó érvényt szerezni a Biztonsági Tanács határozatainak. A délszláv térségben, konkrétan Bosznia–Hercegovinában 1995 augusztusában a Szövetség intenzív bombázásokkal állította meg a szerb offenzívát, rákényszerítve Belgrádot a Dayton-i békemegállapodás elfogadására. A két intézmény (az ENSZ és a NATO) ilyen jellegű munkamegosztása merőben új jelenség volt a biztonság globális megteremtése terén, kölcsönös alkalmazkodás a másik intézmény sajátosságaihoz és az új feltételekhez, körülményekhez.

Már 1994-ben, a brüsszeli csúcstalálkozón a tagállamok meghírdették a *Partnerség a békéért* programot, amely rövid idő alatt a Szövetség tagállamai és a kívülálló

8 A „területen kívüli” tevékenység angol megfelelője az „out of area”. Innen ered az a félíg tréfás, de nagyon igaz megfogalmazás, hogy amennyiben a NATO nem vállalja fel az „out of area” tevékenységet, akkor bekövetkezik az „out of business” (szabad fordításban „taccsvonalon kívüli”) állapot, a Szövetség elveszíti meghatározó szerepét.

országok közötti katonai együttműködés hatékony, eredményes formájának bizonyult, és első alkalommal az IFOR/SFOR misszióval bizonyította hasznosságát.

1995-ben megjelent egy hivatalos tanulmány a Szövetség kibővítéséről, a csatlakozás módozatairól és feltételeiről.⁹ A korábbi VSZ-tagállamok (Cseh-, Lengyel- és Magyarország) 1997-ben bekövetkezett meghívása a Szövetségbe kiteljesítette a NATO megújulását, alkalmazkodását a megváltozott külső körülményekhez.

A további fejlődés útján fontos esemény volt a washingtoni csúcstalálkozó (1999 áprilisában), amely megújította a stratégiai koncepciót, továbbá elfogadta az új feladatok hatékonyabb megoldását szolgáló *Védelmi képességek* kezdeményezést. Ez a stratégiai koncepció volt az első, amelynek előkészítésébe már az újonnan csatlakozott országokat, köztük Magyarországot is bevonták.

A csúcstalálkozó hitet tett a Szövetség nyitott jellege mellett, kilátásba helyezve további kelet-európai országok meghívását a tagok sorába. Maga a stratégiai koncepció épített az 1991–99 között napvilágot látott kezdeményezésekre (mint például a Partnerség a békéért) és dokumentumokra (Tanulmány a NATO kibővítéséről vagy az orosz-atlanti együttműködést megalapozó, az Állandó Közös Tanács létrehozásáról intézkedő 1997-es okmány). Jóval részletesebben foglalkozott a válságkezelés témakörével és a nem NATO-tag országokkal folytatandó együttműködéssel. A dokumentumra azonban – a NATO 50. évfordulója helyett – egyértelműen rányomta bélyegét a koszovói válság és ahhoz kapcsolódóan a Jugoszlávia elleni légitámadás-sorozat.

A délszláv válság koszovói szakaszának kiéleződésekor ugyanis a NATO – tulajdonképpen alkalmazkodva a kialakult feltételrendszerhez, az ENSZ BT határozat-képtelenségéhez – saját hatáskörében, egyértelmű ENSZ-felhatalmazás híján döntött a légitámadások megindításáról. Kritikus elemzők a nemzetközi jog durva megsértésének minősítették és katonai agresszióknak titulálták az akciót, amelyet a Szövetség egy szuverén ENSZ-tagállam ellen hajtott végre. Átfogó megközelítésben felmerült a nemzetközi jog újraértelmezésének igénye, az „új intervencionizmus” ideológiája alapján, amely az emberi jogok védelmét előbbrevalónak tartja a be nem avatkozás és az agresszió tilalmának elvénél.¹⁰

Washington iraki beavatkozása 2003 márciusában tovább élte ezt a mindmáig megoldatlan kérdést, történetének legsúlyosabb válságát idézve elő az Észak-atlanti Szövetségben. Németország és Franciaország elítélte az egyoldalú amerikai lépést (és ezzel egy platformra került Oroszországgal). A NATO következő, isztambuli csúcstalálkozója az iraki beavatkozással összefüggő nézeteltérések jegyében telt, a tagállamok csak annyiban tudták elfedni a nyilvánvaló repedéseket, hogy szövetségi feladatként felvállalták a demokratikus iraki hadsereg kiképzését.

* * *

A gyakorlat azt mutatja, hogy a mai kor körülményei között egy hivatalos stratégia mintegy tíz évre képes előre meghatározni a tevékenység feltételrendszerét és az

⁹ Tanulmány a NATO kibővítéséről (Study on NATO Enlargement),

¹⁰ Lásd részletesebben többek között Glenon Michael F.: *The New Interventionism: The Search for a Just International Law*. Foreign Affairs, 1999. május

ebből fakadó feladatokat. A NATO esetében az 1991-ben illetve 1999-ben elfogadott koncepciók nagy vonalakban illeszkedtek ebbe az időgrafikonba. A 21. század első éveiben történt néhány olyan esemény, amelyek felvetették a stratégia megújításának kérdését és igényét. Ráadásul a washingtoni stratégiai koncepció tartalmazott egy olyan megfogalmazást, amely célul tűzte ki a stratégiai egyensúly megteremtését Európában, ez már az elfogadás pillanatában is túlhaladott és nehezen értelmezhető volt.

A fentebb említett iraki beavatkozás is az elgondolkodtató történések sorába tartozott, de még sokkal inkább a 2001. szeptember 11-én bekövetkezett emlékezetes terrortámadás az Egyesült Államok ellen. Ez volt az az esemény, amelynek nyomán – a NATO történetében első ízben – életbe léptettük az alapító okirat, a Washingtoni Szerződés 5. cikkét. A támadás rávilágított, hogy az 1999-es stratégiai koncepció elfogadásának időpontjában még nem kapott kellő hangsúlyt a nemzetközi terrorista szervezetek által megtestesített fenyegetés.

A terrortámadást követően, még 2001 telén az Egyesült Államok – a meghirdetett világméretű terrorellenes háború keretében, nagyon sok ország elvi és gyakorlati támogatását élvezve – fegyveres támadást indított az al-Kaida terrorcsoportnak ott-hont adó afganisztáni tálib rezsim ellen. A tálibok hatalmát sikerült rövid időn belül megdönteni, bár mozgalmukat és a terrorista csoportok tevékenységét a mai napig sem sikerült a nemzetközi közösségnek felszámolni.

Befolyást gyakorolt egy új stratégiai koncepció kidolgozására az orosz–atlanti viszony hullámzása is, amely egy önálló tanulmány tárgyát képezhetné. Ennek kapcsán elegendő megemlíteni, hogy az Egyesült Államok komolyan foglalkozott egy globális rakétavédelmi rendszer kifejlesztésének gondolatával, és ezen belül is a rendszer bizonyos elemeinek Európába telepítésével. Az első elképzelések szerint ez Cseh- illetve Lengyelország területén történt volna, ám Moszkva erőteljes tiltakozására az elképzelések lépésről lépésre módosultak. Végül pedig a 2008-as, ötnaposnak nevezett orosz–grúz háború is súlyosan megterhelte Oroszországot és a NATO viszonyát.

Új fejleménynek tekinthetjük a nemzetközi életben és biztonságpolitikai helyzetben Észak-Korea illetve Irán nukleáris ambícióit és a körülöttük kialakult feszültségeket.

Nincs abban tehát semmi meglepő, hogy az eltelt évek során újra meg újra esett egy új stratégia kidolgozásának szükségességéről. 2008-ban és 2009-ben a tagállamok vezetői több tanácskozást is tartottak, melyek közül kiemelkedett a 2008. novemberi és a 2009. áprilisi csúcstalálkozó. Ezeket rendre megelőzték a találgatások a dokumentum elfogadásáról, de a feltételezések tévesnek bizonyultak. Végül pedig olyan döntés született, hogy az új stratégiai koncepciót 2010-ben, a lisszaboni csúcstalálkozón fogadják/fogadjuk el.

Lisszabonban a NATO-csúcs 2010 novemberében ülésezett, és valóban elfogadta a Szövetség (új) stratégiai koncepcióját. Ez volt az első ilyen jellegű dokumentum, amelyet az elfogadás előtt széleskörű, nyilvános vitára bocsátottak, és pedig nemcsak a tagállamok hivatalos fórumain, hanem a társadalom érintett vagy érdeklődő szintjein is.¹¹

11 Ennek a társadalmi vitának a keretében például 2010 márciusában a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, a Magyar Atlanti Tanács és a Magyar Hadtudományi Társaság részvételével konferencia került megszervezésre.

Az elfogadott stratégiai koncepció előszavában megfogalmazódik, hogy a NATO fejlődésének új szakaszára ad iránymutatást, amikor a Szövetségnek egy új, változó világban kell biztosítani a kollektív védelmet és a biztonságot, új fenyegetésekkel szemben, új képességek birtokában és új partnerekkel együttműködve.

A veszélytényezők, fenyegetések sorában a tömegpusztító eszközök proliferációja megelőzi a korábban domináló terrorizmust. Hangsúlyosan szerepel a kiber-támadás kockázata, amelynek kapcsán a dokumentum – az esetleges támadás kivédése mellett – megfogalmazza a károk minimalizálásának, a következmények kiheverésének követelményét is. Szerepel a felsorolt kockázatok sorában a szállítás biztonsága (nyilvánvalóan az energiahordozókra gondolva), illetve a kalózkodás is.

A Szövetség három tevékenységi körben határozza meg saját rendeltetését, mégpedig a *kollektív védelem*, a *válságkezelés* és a *kooperatív biztonság* körében. Mint meggyőződhetünk róla, az 1991-es koncepcióhoz képest az első kettő változatlan maradt, de kibővült a harmadikkal. A fejlődés és az előrelépés egyértelmű: a kollektív védelem a Washingtoni Szerződésben megfogalmazott és azóta is változatlan alapelv, a hidegháború befejeződésével a stratégiai elképzelések között megjelent a válságkezelés, 2010-ben pedig már megfogalmazódott a kooperatív biztonság stratégiai célkitűzése is. Ezzel az Észak-atlanti Szövetség lényegében kifejezésre juttatta elhatározottságát, hogy átveszi az EBESZ rendeltetésének és feladatkörének jelentős részét (hiszen korábban az EBESZ-t tekintettük a kooperatív biztonság kizárólagos intézményének).¹² A koncepció ki is fejt, hogy a napirenden szereplő feladatok (a nemzetközi biztonság erősítése, a partnerség a megfelelő országokkal, a fegyverzet-ellenőrzés és a leszerelés támogatása) már nem annyira a reagáló jellegű kollektív védelem, inkább a preventív intézkedéseket előnyben részesítő kooperatív biztonság fogalomkörébe tartoznak.

A stratégiai koncepció két távlati víziót vázol fel: az atomfegyver-mentes világ, illetve az egységes, szabad és békés Európa távlati képét. Mindkettő esetében leszögezi, hogy ezek nem a napi aktualitások kategóriájába tartoznak, de a Szövetség – távlati célként – ezek megvalósítása érdekében fog cselekedni. Ez új vonása a koncepciónak, hasonló távlati elképzelések korábban nem szerepeltek a stratégiai dokumentumokban.

A koncepció a válságkezelést komplexen értelmezi: megelőzés, kezelés, utókezelés kategóriákban gondolkodik.

Ha a 2010-es stratégiai koncepció fentiekben összefoglalt lényegi megállapításaihoz hozzávesszük, hogy a NATO időközben együttműködési megállapodást kötött Ausztráliával és a Csendes-óceán térségének más államaival is, akkor összességében helytállónak tekinthetjük a megállapítást: a Szövetség rugalmasan alkalmazkodott a megváltozott világhelyzethez.

Tévednénk azonban, ha feltételeznénk, hogy a lisszaboni stratégiai koncepció maradéktalanul megfelel a követelményeknek és körülményeknek. A kihívások felsorolásából például hiányoznak az etnikai konfliktusok vagy a migráció. Ráadásul a

¹² Nem véletlen, hogy az együttműködő partnerszervezetek felsorolása a stratégiai koncepcióban csak az ENSZ-re és az EU-ra terjed ki, az EBESZ-t a dokumentum meg sem említi.

nemzetközi helyzet napról napra változik, az eltelt négy év is hozott váratlan történéseket. Az sem egyértelmű, hogy hogyan alakulnak a „várt” és előre tervezett történések, elsősorban a NATO kivonulása Afganisztánból (aminek a 2014-es határidejét egyébként ugyancsak Lisszabonban határozták meg).

Az immár 28 tagúra bővült atlanti szövetség jövője körül ugyanis nagy a bizonytalanság, ahogyan az idei évben véget ér a csaknem másfél évtizeden át tartó afganisztáni misszió. 2014 után csupán mintegy tízezer amerikai katona maradna az ázsiai országban, de a tervek szerint három év alatt ezen kontingens létszáma is alaposan lecsökken.

* * *

A fentiekben láthattuk, hogy a NATO-nak a hidegháború vége utáni kiút keresése során kétszer is szinte automatikusan adódott a megoldás, először a válságkezelés felvállalása és a „területen kívüli” missziók révén, másodsor pedig a nemzetközi terrorizmus elleni világméretű küzdelem beiktatásával saját tevékenységi körébe. Afganisztán után azonban újra felmerül a már többször megoldottnak látszó kérdés: mi értelme marad a NATO létezésének, amikor nagytóval kell keresni a megfelelő ellenséget?

A NATO-nak meg kell újulnia, ebben nagy az egyetértés. A „hogyan”, „milyen irányban” kérdésre már jóval bonyolultabb a válasz. Talán a 2014 szeptemberére, Nagy-Britanniába tervezett csúcstalálkozó lesz hivatott – legalább részben – megválaszolni a sorakozó kérdéseket. A helyzetet tovább bonyolítja, hogy az Egyesült Államok nyilvánvalóan egyre inkább a Csendes-óceán térségére koncentrálnak.

Kisebbségi méretekben – például Afrikában – elképzelhető a NATO szerepvállalása, különösen párban az Európai Unióval. Visszatérő megoldást kínálhat az a munkamegosztás a NATO és az ENSZ között, amelynek első példáját Bosznia-Hercegovinában láthattuk. Afganisztán után azonban a Szövetség jelentősége minden bizonnyal csökken, bár a Szövetség továbbra is a katonai erő letéteményese és képviselője marad, és továbbra is be fog illeszkedni a biztonsági intézmények nemzetközi rendszerébe.

Megemlítendő, hogy Oroszországgal – az Orosz-atlanti Tanács létezése ellenére – továbbra sem felhőtlen az Atlanti Szövetség viszonya, nem világos a tervezett rakétavédelmi rendszer perspektívája, a feltörekvő Kínával pedig nincs intézményesített kapcsolat. Ugyanakkor a 2008-ban kezdődött gazdasági válság tartósan rányomja bélyegét a nyugati országok védelmi kiadásainak alakulására.

* * *

A NATO 65 éves története a leküzdött válságok története. Születésnapján azt kívánjuk szövetségünknek (mert természetesen a miénk is), hogy a soronkövetkező válságot és a távlati válságos helyzeteket is a korábban megtapasztalt rugalmassággal és előrelátással küzdje le. Zárszó helyett pedig – illusztrációként – vizsgáljuk meg a biztonságát transz-atlanti keretek között építő Európát az Észak-atlanti Szövetség és az Európai Unió közös sorsát megtestesítő táblázat tükrében.

Érdemes egy pillantást vetnünk a NATO és az Európai Unió taglétszámának alakulására, különös tekintettel arra a tényre, hogy a két intézmény tagsága nagymértékű

átfedést mutat, miként az látható az alábbi táblázatból is. Különösen igaz ez a NATO európai tagállamainak szemszögéből, hiszen valamennyi számottevő ország (mint Németország, Franciaország vagy Nagy-Britannia, de Olasz- és Spanyolország is) mindkét szervezetnek tagja. Ez azt is jelenti, hogy nem nehéz egyeztetni a két szervezet biztonságpolitikai elképzeléseit, már amennyiben az Egyesült Államok és az európai NATO-tagállamok között nem alakul ki nézeteltérés. Eléggé kézenfekvő, hogy egy európai országnak nagyon hasonló stratégiai nézetei vannak, akár NATO-, akár EU-tagként tekintjük. (Arról nem is beszélve, hogy mindannyian – az Egyesült Államokkal és Kanadával együtt – tagjai vagyunk az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezetnek, és természetesen az Egyesült Nemzetek Szervezetének is.)

	1949	1952	1954	1955	1957	1973	1981	1982	1986
NATO	12	14	14	15	15	15	15	16	16
Európai NATO	10	12	12	13	13	13	13	14	14
EU (EK)					6	9	10	10	12
Közös					6	8	9	9	11

	1990	1992	1995	1999	2004	2006	2009	2013
NATO	16	16	16	19	26	26	28	28
Európai NATO	14	14	14	17	24	24	26	26
EU (EK)	12	12	15	15	25	27	27	28
Közös	11	11	11	11	19	21	21	22

Megjegyzés:

Az európai NATO-tagországok közül nem tagja az Európai Uniónak Albánia, Izland, Norvégia és Törökország, illetve az EU tagállamai közül nem tagja a NATO-nak Ausztria, Ciprus, Finnország, Málta, Írország és Svédország.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Hajma Lajos: Stratégiai célok – katonai doktrínák. Budapest, 1982. Kossuth Könyvkiadó

Tények könyve – NATO. Greger-Delacroix, 1997

NATO kézikönyv. Budapest, 2001. HM Stratégiai Védelmi Kutató Hivatal – NATO Információs és Sajtóiroda

Bognár Károly – Hajma Lajos: A hidegháború magyar szemmel. Budapest, 2001. ZMNE egyetemi jegyzet

Nagy László: Egy új világrend felé. Stratégiai Védelmi Kutatóközpont, Védelmi tanulmányok 55. szám, 2004, 94. oldal

Nagy László: Az Észak-atlanti Szövetség (új) stratégiai koncepciója. Hadtudomány, 2010/4. 13–20. oldal